

Az *-Ás* főnévképző morfoszintaxisára vonatkozó újabb elképzelésekről

1. Bevezetés

A magyar generatív nyelvészeti irodalomban számos megoldási javaslat született már az *-Ás* nominalizáció jellemzésére.¹ Ebben a dolgozatban összevetem a legfrissebb chomskyánus megoldási javaslatot (KENESEI 2003) három olyanal, amely a lexikai-funkcionális grammatika (LFG) keretében készült. A tárgyalás menete a következő lesz. Először ismertetem KENESEI (2003) legfontosabb vonásait (2. pont), majd az LFG-beli elemzéseket villantom fel (3. pont). Ezután azt mutatom be, hogy KENESEI lényeges és részben új empirikus megállapításai hogyan ragadhatók meg egy olyan LFG-s eszközkészlettel, amely két korábbi megközelítés bizonyos elemeit ötvözi (4. pont). Végül mindezt néhány általános megjegyzés követi (5. pont).

2. Kenesei javaslata

KENESEI megoldása a legújabb chomskyánus keretet, a minimalista programot (MP) alkalmazza. Az az elvi kiindulópontja, hogy azok a főneves kifejezések, amelyek a SZABOLCSI–LACZKÓ (1992) értelmében vett ’tény, cselekvés’ jelentésű *-Ás* képzős főnévi fejeket tartalmaznak, tagmondati tulajdonságúak, és emiatt alapvetően különböznek az összes többi főneves kifejezéstől. A központi érv, egy új empirikus általánosítás, a kötésviszonyokon alapul. A kulcspéldák a következők.

- (1) a. A fiúk_i látták [egymás_i rajzát].
b. A fiúk_i látták [az ő_i rajzukat].
- (2) a. A fiúk_i abbahagyták [egymás_i rajzolását].
b. *A fiúk_i abbahagyták [az ő_i rajzolásukat].

Amint azt (1) szemlélteti, egy közönséges főneves kifejezésen belül található anafora (kölcsonös vagy visszaható névmás), valamint egy személyes névmás is lehet koreferens egy „külső” főneves kifejezéssel (generatív terminussal: kötheti őket egy külső főneves kifejezés). (2) viszont azt illusztrálja, hogy egy (’tény, cselekvés’ jelentésű) *-Ás* főnevet tartalmazó főneves kifejezésben csak az anaforát kötheti egy külső főneves kifejezés. KENESEI szerint az (1b) és (2b) közötti szembenállást a kötéselmélet szellemében úgy ragadhatjuk meg a legelvszerűb-

¹ Erről LACZKÓ (2000: 405–7) részletes szakirodalmi áttekintést ad.

ben, hogy (2)-ben a főneves kifejezésekben egy hangalak nélküli („rejtett”) alanyi névmást (generatív szóhasználattal: PRO-t) teszünk fel, amelyet a főige alanya kontrollál (vagyis a két főneves kifejezés koreferens), vö.:

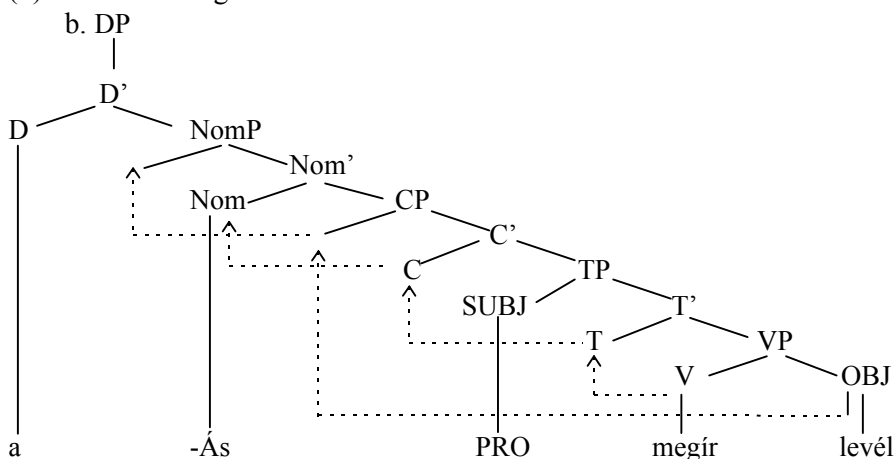
- (3) a. A fiúk_i abbahagyták [PRO_i egymás_i rajzolását].
 b. *A fiúk_i abbahagyták [PRO_i az ő_i rajzolásukat].

A kötéselmélet szabályainak megfelelően (3a) főneves kifejezésében minden rendben van, mivel az anaforáknak kötve kell lenniük egy minimális tagmondati tartományon belül, és ez a feltétel teljesül is: a PRO köti a kölcsönös névmást. (3b)-ben a PRO szintén köti a személyes névmást, amit viszont a kötéselmélet határozottan tilt. Ez az oka (3b) elfogadhatatlanságának a jelzett olvasatban.

KENESEI rámutat, hogy bár SZABOLCSI (1994) kormányzás és kötés elméleti (GB) kerete, és LACZKÓ (2000) LFG-kerete is számol egy PRO elemmel (a kontrollviszonyok megragadása céljából), mindkettő számára gondot okoz annak a kezelése akkor, amikor tranzitív igéből képzett *-Ás* főnévről van szó. Az előbbi nem talál megfelelő szintaktikai pozíciót egy ilyen PRO számára, mivel a főneves kifejezéseknek a SZABOLCSI által bevezetett szerkezetébe egyszerűen nem illeszthető bele. Az utóbbi pedig nem talál megfelelő grammatikai funkciót, ezért erőteljesen jelölt módon egy teljesen más (lexikai) reprezentációs szintre utalják a PRO-t.

KENESEI alternatív megoldásának az a lényege, hogy az *-Ás* szintaktikai képző, amely a szintaxisban egy teljes tagmondatdal egyesül az MP elveinek megfelelően, és így az adott tagmondatban a PRO számára rendelkezésre áll a szükséges szintaktikai pozíció (és funkció), az alanyi. Az alábbi szerkezet és elemzés az itteni céljainkhoz igazított, erőteljesen leegyszerűsített változata a KENESEI által eredetileg javasolt struktúrának és elemzésnek.²

- (4) a. a levél megírása

² Az ágrajzban szereplő szimbólumok feloldása: D = determináns (a főnévi csoport bevezetője), Nom = főnévi fej, C = tagmondat-bevezető, T = igeidő, V = ige, SUBJ = alany, OBJ = tárgy, a P-re végződő szimbólumok pedig az alap kategóriák frázisszintű kiterjesztését jelölik.

KENESEI három további olyan tulajdonságát említi az *-Ás* főneves kifejezéseknek, amelyek szerinte szintén a tagmondatszerű elemzést támasztják alá. Ezek a következők.³

A) Ha a többes számú, nem névmási *-nAk* toldalékos birtokos a főneves kifejezésen kívül fordul elő, akkor egy közönséges főnévi fej mindkét egyeztetési formát megengedi, míg egy *-Ás* képzős csak az egyiket.

- (5) a. A fiúknak jó volt a rajza/rajzuk.
b. A fiúknak veszélyes volt a lerajzolása/*lerajzolásuk.

Erre a szembenállásra KENESEI azt a magyarázatot adja, hogy egy közönséges főneves szerkezet azt is megengedi, hogy a *-nAk* toldalékos birtokost a szerkezeten belül generáljuk, és onnan mozgassuk ki (ekkor a fej *rajza* alakú lesz), és azt is eltűri, hogy ezt a birtokost a főneves szerkezeten kívül illesszük be a mondatba, és őt a szerkezeten belül egy vele koreferens, hangalak nélküli névmás (pro) képviselje (ekkor a fej *rajzuk* alakú lesz). A tagmondatos belső szerkezetű *-Ás* főneves kifejezés viszont az utóbbi stratégiát nem viseli el.

B) Közönséges főneves kifejezéseken belül nem lehet tagadás, míg *-Ás* főneves kifejezéseken belül igen. Ráadásul ilyenkor a tagadószó beékelődik az igekötő és az ige közé, vö.:

- (6) a. *Láttam a fiúknak nem a rajzát.
b. Veszélyes volt a fiúknak a le nem rajzolása.

C) Az *-Ás* képzős főnevek döntő többsége befejezett aspektusú, amelyet jellegzetesen igekötők hordoznak.

- (7) a. *a kacsák (Péter által való) ölése
b. a kacsák (Péter által való) megölése

Az aspektus megragadásának kézenfekvő színtere az MP-ben pedig szintén a szintaktikai szerkezet, amelyben az AspP funkcionális frázis szerepelhet, és ennek a fej pozícióját elfoglalhatja a perfektiváló igekötő.⁴

3. Három LFG-beli elemzés

Az LFG nemtranszformációs alternatív generatív nyelvten. Két központi reprezentációs szintje a funkcionális információkkal ellátott összetevős szerkezet és a funkcionális szerkezet. Az előbbi a nyelvek felszíni különbözőségét, az utóbbi pedig azok lényegi hasonlóságát hivatott megragadni. Ebben a modellben (szemben a chomskyánus irányzattal) a grammatikai funkciók nem szintaktikai pozíciókból származtatott kategóriák, hanem saját jogukon létező, a nyelvekre univerzálisan jellemző, alapvető nyelvtani viszonyok kifejezői.⁵

³ A példákat is KENESEI-től veszem át.

⁴ A (4)-beli leegyszerűsített ábrán ezt a funkcionális kategóriát sem tüntettem fel. KENESEI-nél az AspP a TP és a VP között helyezkedik el.

⁵ Az elmélet részletes magyar nyelvű bemutatását lásd KOMLÓSY (2001)-ben.

Az alábbiakban a három elemzésnek csupán azokat a vonásait említem, amelyek e dolgozat szempontjából lényegesek.

3.1. Laczkó (2000)

Ez a megközelítés egyetlen ún. szemantikailag korlátozatlan grammatikai funkciót tesz fel a főneves kifejezések tartományában, a birtokost (POSS), amelyet a magyar nominativusi és dativusi formában egyaránt meg tud jeleníteni. Ez a funkció a mondat szintű alanyi funkció egyenértékese. Az *-As* főnévi predikátumok központi (ágensi és patienszi) argumentumaikat a következő elvek alapján képezik le grammatikai funkciókra. A) A patiensnek abszolút elsőbbsége van a (POSS) funkcióra. Ez azt jelenti, hogy egy patienszi alanyú intranszitiv igéből vagy egy tranzitiv igéből képzett főnév a patienst juttatja a (POSS) funkcióhoz; vö. (8a) és (8b). B) A tranzitiv változatban az ágensi argumentum vagy nincs kifejezve, vagy obliquusi (OBL) funkciót kap; vö. (8b). C) Ha nincs patienszi argumentum az argumentumszerkezetben (az ágensi alanyú intranszitiv igéből képzett főnevek esetében), akkor (és csak akkor) kaphatja meg egy ágensi argumentum a (POSS) funkciót; vö. (8c).

- (8) a. János(nak a) (POSS) megérkezése
- b. a dokumentum(nak a) (POSS) megsemmisítése (János által) (OBL)
- c. János(nak a) (POSS) kiabálása

3.2. Chisarik–Payne (2001)

Ez a szerzőpáros a tagmondati tartomány (SUBJ) és (OBJ) funkcióihoz hasonlóan a főneves kifejezésekben is két szemantikailag korlátozatlan funkcióval számol: a) (SUBJ), amelyet mindig a dativusi birtokos fejez ki (és amely értelem szerűen a tagmondati alannal állítható párhuzamba); b) (NCOMP), amely kizárólag a főneves tartományban fordul elő, és amelyet mindig a nominativusi birtokos jelenít meg. Az előbbihez a topik diskurzusfunkciót is hozzákapcsolják. Egy külön megszorítást vezetnek be annak biztosítására, hogy a két funkció egyszerre ne fordulhasson elő (vö. **az ellenségnek a város elpusztítása*). Az alábbi példák szemléltetik az alapvető összefüggéseket.

- (9) a. Jánosnak (SUBJ) a megérkezése/kiabálása
- b. János (NCOMP) megérkezése/kiabálása
- c. a dokumentumnak a (SUBJ) megsemmisítése (János által) (OBL)
- d. a dokumentum (NCOMP) megsemmisítése (János által) (OBL)

3.3. Komlósy (1998)

Ebben a megközelítésben szintén két szemantikailag korlátozatlan funkció van: a (POSS) és a (SUBJ). Az előbbit a fonetikailag megjelenített nominativusi vagy dativusi birtokos fejezi ki, míg az utóbbinak soha nincs hangalakja, vagyis az kötelező jelleggel egy alanyi funkciójú PRO elem. Mindezt a (10)-beli példák szemléltetik.

- (10) a. János(nak a) (POSS) megérkezése/kiabálása
- b. a megérkezés/kiabálás (PRO-SUBJ)

- c. a dokumentum(nak a) (POSS) megsemmisítése János által (OBL)
- d. a dokumentum(nak a) (POSS) megsemmisítése (PRO-SUBJ)

4. Egy újabb megoldás felé

Ebben a pontban először néhány általános észrevételt tesztek egyrészt KENESEI (2003) érvrendszeréről (4.1.1. alpont), másrészt a fenti három LFG-beli megközelítésről (4.1.2. alpont), majd a három közül kettőnek a — véleményem szerint — előnyös összeolvasztásával egy olyan új alternatív elemzést körvonalazok, amely LFG-keretben alkalmas arra, hogy a KENESEI által említett kihívásokra megfelelő és elvszerű válaszokat adjon (4.2. alpont).

4.1. Néhány általános megfontolás

4.1.1. Megjegyzések KENESEI (2003) megállapításairól

a) A kontroll- és kötésviszonyok megnyugtató kezelése mindenképpen kívánatos. A kulcsfontosságú mozzanat a PRO elemnek az általános elveket tiszteletben tartó alkalmazása.

— KENESEI-nek igaza van abban, hogy erre sem SZABOLCSI (1994) GB-megoldása, sem LACZKÓ (2000) LFG-kerete nem képes.

— Úgy tűnik, KENESEI nem tud KOMLÓSY (1998)-ról, amelynek megítélés szerint a legnagyobb erénye éppen az, hogy ezeket a viszonyokat az LFG keretei között koherensen és elegánsan képes megragadni. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy az LFG-nek nincs szüksége arra, hogy egy teljes igei tagmondatot illesszen be egy *-As* képzős főneves kifejezés „mélyére” (a további részleteket lásd alább).

b) Megítélésem szerint az (5)-ben szemléltetett részleges egyeztetési különbséget a közönséges főneves és az *-As* főneves kifejezések között némi fenntartással kell kezelni. Egyrészt SZABOLCSI–LACZKÓ (1992) empirikus általánosítása az, hogy az utóbbi típusból csak nagyon marginális elfogadhatósággal szakadhat ki a *-nAk* toldalékos birtokos, vagyis (5b) grammatikalitása — legalábbis a szerzők által leírt nyelvváltozatban — alapvetően kétséges. Másrészt az én nyelvérzékeim szerint (és egy szűk körű közvéleménykutatás tanúsága szerint), ha az (5b)-ben szereplő két egyeztetési forma közül választani kellene, akkor a jobbik változat éppen a KENESEI által megcsillagozott lenne.

c) Az ígekötős *-As* főnevek tagadásának lehetősége és jellegzetessége valóban nyújthat bizonyos fokú motivációt egy tagmondatos elemzés számára (bár ennek a részleteit KENESEI nem mutatja be). LACZKÓ (1995)-ben — CHRIS PIÑÓN javaslatára — megemlítem azonban, hogy ennek a speciális tagadó szerkezetnek a lexikai szintű kezelése sem elképzelhetetlen egy LFG-keretben. Mindössze arra van szükség, hogy megkülönböztessünk egy „szintaktikai” és egy „morfológiai” tagadósztót.

d) Ami az aspektusra hivatkozó érvet illeti, az kifejezetten elmélet-specifikus. Az MP tele van funkcionális kategóriákkal (D, C, I, Neg, Asp, T, Mood, Mod, Agr_s, Agr_{DO}, Agr_{IO} stb.). Az LFG ezzel szemben minimális szinten tartja az

ilyen kategóriák számát (D, C, I), ezért az aspektusra vonatkozó információkat is jellegzetesen lexikai eszközökkel kódolja.

4.1.2. Megjegyzések a három LFG-beli elemzésről

a) Az összetevős szerkezet szintjén kiindulópontként mindhárom megközelítés elfogadja a SZABOLCSI (1994)-féle alapsémát, tehát az *-Ás* főneves kifejezéseknek is olyan belső felépítést tulajdonít, mint a közönséges főneves kifejezéseknek. A két típus közötti eltéréseket az *-Ás* predikátumok argumentumszerkezetének jellemzése, a szerkezeti csomópontokhoz társított funkcionális annotációk, valamint a funkcionális szerkezeti ábrázolás révén ragadják meg.

b) Amint arról fentebb már többször is szó volt, KENESEI jogosan mutat rá arra, hogy sem SZABOLCSI (1994), sem LACZKÓ (2000) nem képes a kontroll- és kötésviszonyok egységes és (saját elméleten belüli) elvszerű kezelésére. Nagy eltérés ugyanakkor a két elemzés között az, hogy az előbbinek mindenképpen mélyreható szerkezeti módosításra van szüksége, hiszen a kulcsfontosságú PRO elemnek (a tranzitív esetben) szintaktikai pozíciót kell teremteni. Ennek egy valóban kézenfekvő (de nem kizárólagos) kivitelezése lehet a KENESEI-féle tagmondatos átrendezés. Az utóbbinak viszont egyáltalán nem kell az összetevős szerkezetet megváltoztatnia a cél érdekében. Azért nincs szüksége erre, mert az LFG-ben a PRO soha nem foglal el összetevős szerkezeti szintaktikai pozíciót. Ehelyett egy LFG-beli PRO egyrészt az adott predikátum lexikai tételében van kódolva, másrészt (e kódolás alapján) a funkcionális szerkezetben jelenik meg.⁶ Ebből következőleg LACZKÓ (2000) alapvető gondja „mindössze” az, hogy a tranzitív esetben nem talál megfelelő („hús-vér”) grammatikai funkciót a PRO számára, hiszen minden magyar főneves kifejezésben csak egy birtokos jelenhet meg. Ezt az egy (POSS) funkciót pedig ilyenkor a *patiensis argumentum* kapja meg, és az *ágenst* realizáló PRO funkciótlanul marad.

c) LACZKÓ (2000) imént vázolt problémájának megoldására LACZKÓ (2002)-ben a következő javaslatot tettem. Engedjük meg, hogy a klasszikus LFG által bevezetett zéró grammatikai funkcióval rendelkező argumentumnak ne csupán a bevett ’egzisztenciálisan lekötött’ értelmezése legyen, hanem — predikátumtípustól függően — ’PRO’-ként is értelmezhesük a funkcionális szerkezetből leképezett szemantikai szerkezetben. Azt is hozzátettem, hogy ez óhatatlanul magával hozza, hogy a kontrollviszonyokon kívül a kötésviszonyok ellenőrzését is végső soron a funkcionális szerkezet szintjéről a szemantikai szerkezet szintjére kell áthelyezni. Ez az elmélet felépítésének és működésének szempontjából kifejezetten nagy változtatás, amelynek a következményeit további kiterjedt kutatással lehetne csak felmérni.

⁶ Az is megjegyzendő, hogy számos olyan szerkezetben, amelyet a GB PRO felhasználásával elemez, az LFG nem tesz fel LFG-stílusú PRO-t sem, hanem a „funkcionális kontroll” nevű eljárást alkalmazza. Ennek a részleteibe itt nem mehetek bele. Az érdeklődő olvasót KOMLÓSY (2001)-hez utalom.

d) CHISARIK–PAYNE (2001) modelljét eleve nem tartom meggyőzőnek, mert nem érzem kellően megalapozottnak, hogy a kiegészítő eloszlásban lévő dativusi és nominativusi birtokoshoz eltérő grammatikai funkciókat rendel, aztán külön megszorítást vezet be, hogy ne fordulhassanak elő együtt. Ráadásul a fentebb vázolt kontroll- és kötésviszonyok kezeléséhez az ágensi PRO-nak hol (SUBJ), hol (NCOMP) funkciót kellene tulajdonítania attól függően, hogy a patiensis argumentum történetesen nominativusi vagy dativusi formájú-e. Ezzel az ilyen jelenségek LFG-beli jellemzésének elveit bonyolultabbá és esetlegesebbé tenné.

e) Amint azt fentebb már jeleztem, KOMLÓSY (1998) megközelítése mintaszerűen megoldja a kontroll- és kötésviszonyok LFG-beli megragadásának gondját. Lehetővé teszi, hogy a mondat szintű összefüggések leírására kidolgozott rendszert minden változtatás nélkül, közvetlenül alkalmazzuk a főneves kifejezésekben is, hiszen mind az intranszítív, mind a tranzitív esetben a hangalakkal ki nem fejezett argumentumot (SUBJ) funkciójú PRO-nak tekinti.

f) Ezen a ponton vissza kell utalnom KENESEI (2003) fő érvére a tagmondatos megközelítés mellett. Az általa használt elméleti keretben két központi argumentumpozícióra van igény, és ezt a SZABOLCSI (1994)-féle DP-szerkezet nem nyújtja. A KOMLÓSY (1998) által javasolt LFG-megoldásban nincs szükség újabb szerkezeti pozícióra, hanem — LACZKÓ (2000)-hez képest — csupán egy újabb grammatikai funkcióra, tehát megmaradhatunk a főneves kifejezések szintjén, és nem kell egy tagmondat bevezetéséhez folyamodnunk. Lényeges ezzel kapcsolatban megemlíteni, hogy a GB klasszikus elveivel is összeegyeztethető az, hogy a kötéselmélet szempontjából releváns tartomány nem feltétlenül egy tagmondat, hanem az egy főneves kifejezés is lehet.⁷

g) Laczkó (2002)-ben ugyanakkor két lényeges problémát is megemlítek a KOMLÓSY-féle megoldással kapcsolatban.

1. Nem elhanyagolható mértékben bonyolultabbá teszi a DP-n belüli grammatikai funkciók rendszerét: bevezet egy „fantom” alanyi funkciót, amelyet kizárólag egy PRO elem kaphat meg, vagyis soha nincs, bár elvileg lehetne, lexikailag kifejezett párja. Vessük össze (11a)-t és (11b)-t!

(11) a. János (SUBJ) kiabált. ~ János elkezdett (PRO-SUBJ) kiabálni.

b. János (POSS) kiabálása ~ János elkezdte a (PRO-SUBJ) kiabálást.

(11a) azt mutatja, hogy a véges ~ nem-véges igei tartományban valóban találunk lexikailag kifejezett (SUBJ) ~ (PRO-SUBJ) párhuzamot. (11b)-ben hasonló formai megfelelést várhatnánk, ám KOMLÓSY rendszerében ez nincs így. A lexikailag kifejezett argumentumnak (POSS) funkciója van, PRO párjának viszont (SUBJ).

2. Az LFG újabb változataiban az argumentumok a grammatikai funkciójukat a lexikai leképezési elmélet (LLE) nevű komponens elvei szerint kapják.⁸ Az

⁷ Lásd például KIEFER (1992) grammatikaelméleti bevezetőjét.

⁸ A komponens részletes bemutatását lásd KOMLÓSY (2001)-ben.

LLE működését a főnévi kifejezések tartományában a (SUBJ) és (POSS) funkciók ilyen megoszlása óhatatlanul komplikáltabbá teszi. Itt most csak egy kiragadott példát említek. Az igék argumentumainak leképezésére vonatkozólag van egy általános kikötés: minden igei predikátumnak ki kell osztania a (SUBJ) funkciót.⁹ Ezt a feltételt változtatás nélkül természetesen nem veheti át KOMLÓSY. Esetleg úgy módosíthatná, hogy egy argumentumszerkezettel rendelkező *-Ás* főnévi predikátumnak ki kell osztania vagy a (SUBJ) vagy a (POSS) funkciót. Ezen túlmenően azt is meg kell határoznia, hogy a lexikailag ki nem fejezett (PRO) argumentum mindig (SUBJ) funkciójú, a lexikailag kifejezett pedig mindig (POSS) funkciójú lesz.

4.2. Egy hatékonyabb elemzés körvonalai

A 4.1.2. alpontban már kifejtettem, hogy általános fenntartásaimon túlmenően a CHISARIK–PAYNE (2001) megközelítést nem tartom alkalmasnak arra, hogy a kontroll- és kötésviszonyokat elvszerűen megragadhassuk vele. Úgy látom azonban, hogy KOMLÓSY (1998) és LACZKÓ (2000) ötvözésével egy olyan elemzés adható, amelyben az előnyös tulajdonságok kölcsönösen kiegészítik és felerősítik egymást, ugyanakkor mindkét korábbi megoldás erősen jelölt vonásait kiküszöbölhetjük. Csupán egyetlen viszonylag jelölt mozzanat alkalmazására van szükség, ám erre számos példát találunk különböző nyelvekben.

Az alapötlet a következő. KOMLÓSY (1998) szellemében felteszem, hogy az *-Ás* főnévi predikátumok két szemantikailag korlátozatlan funkciót tudnak argumentumaiknak kiosztani: a (SUBJ) és a (POSS) funkciókat. KOMLÓSYval ellentétben azonban megengedem, hogy egy lexikailag kifejezett, vagyis nem PRO, birtokos argumentum is alanyi funkciót kapjon. A KOMLÓSY által és az általam korábban javasolt elemzéssel összehangban — és a CHISARIK–PAYNE (2001)-féle felfogással szemben — itt is azonos grammatikai funkciót fejeznek ki a nominatívusi és a datívusi birtokos alakok. Vessük össze (10)-et, az eredeti KOMLÓSY-féle funkcióelosztást (12)-vel, amely a funkciók általam javasolt eloszlását mutatja be! Az aláhúzott funkciók tekintetében van eltérés.

- (12) a. János(nak a) (SUBJ) megérkezése/kiabálása
- b. a megérkezés/kiabálás (PRO-SUBJ)
- c. a dokumentum(nak a) (SUBJ) megsemmisítése János által (OBL)
- d. a dokumentum(nak a) (POSS) megsemmisítése (PRO-SUBJ)

Ennek a módosított megközelítésnek az a nagy előnye is megvan, hogy lehetővé teszi az LLE olyan jelöletlen alkalmazását, amelyben a (SUBJ) és (POSS) funkciók ugyanabban a szemantikailag korlátozatlan kategóriában vannak. A kettő közötti választást ugyanis minden esetben az LLE általános és függetlenül motivált elvei szabályozzák, tehát ezen a területen semmit nem kell külön megszorítanunk. Csupán annyit kell az *-Ás* főnévképző morfoszintaktikai jellemzés-

⁹ A részleteket lásd BRESNAN (2001)-ben.

sébe beépíteni, hogy az ő hatására egy ágensi argumentum választhatóan (OBL) funkciójává válhat. Egy ilyen jellemzést egyébként már LACZKÓ (1995)-ben javasoltam.¹⁰ A választhatóság részleteiről sem kell külön rendelkezünk, mert azokról szintén az LLE elvei gondoskodnak. Lássuk mindezt (12) példáin keresztül! Az intranszitiv igéből képzett *-Ás* predikátum az egyetlen patiensis vagy ágensi argumentumát — akár ki van fejezve lexikailag (12a), akár nincs (12b) — elvileg a (SUBJ) és a (POSS) funkciókra is leképezhetné. A 4.1.2. alpont g) pontjában említett (SUBJ)-feltétel viszont előírja, hogy a kettő közül az előbbit válasszuk. (12c)-ben az *-Ás* predikátum az ágensnek az (OBL) funkcióra való leképezését hajtotta végre. Ennek egyenes következménye, hogy a patiensis argumentumnak a (SUBJ) funkciót kell kapnia, egyébként megsértenénk a (SUBJ)-feltételt. Végül (12d)-ben az LLE azon elve érvényesül, hogy ha egy argumentumszerkezetben egy ágensi és egy patiensis argumentum is (SUBJ) várományos, akkor mindig az előbbit kell erre a funkcióra leképezni. Kizárásos alapon a patiensisnek a (POSS) funkció jut. Arról, hogy ilyen esetekben a két argumentum közül mindig az ágens fogja PRO kifejezni, ismét egy (a PRO-ra vonatkozó) általános elv gondoskodik. Csak a szemantikaiszerrep-hierarchia legmagasabb pontján lévő argumentum (itt az ágens) lehet PRO.

Ennek az új megközelítésnek az előnyös vonásai összefoglalóan tehát a következők.

— Minden tekintetben az általánosan elfogadott módon képes kezelni a kontroll- és kötésviszonyokat az *-Ás* főneves kifejezésekben.

— A grammatikai funkció-állományának nincsenek jelölt tulajdonságai. Nem alkalmaz például „fantom” funkciót.

— Lehetővé teszi, hogy az LLE elveit közvetlenül és teljes mértékben elvszerűen kiterjesszük az igei predikátumok köréről a deverbális főnévi predikátumok körére.

Amint azt ennek az alpontnak a bevezetőjében jeleztem, egyetlen némiképp jelölt jellemzője van az itt vázolt elképzelésnek. Megengedi, hogy ugyanaz a (nominativusi vagy dativusi) birtokos forma két különböző grammatikai funkciót is kifejezzen. Ez azonban messze nem példa nélküli jelenség. Két idevágó (birtokos) példát, egy angolt és egy japánt, részletesen tárgyalok Laczkó (1995)-ben.

5. Záró gondolatok

A dolgozat elején röviden bemutattam KENESEI (2003) érveit amellet, hogy az *-Ás* főneves kifejezéseket helytállóbb tagmondati tulajdonságúnak tekinteni, majd vázoltam az ő MP-beli megoldását. Ezután felvillantottam három LFG-keretben kidolgozott alternatív eljárást. A továbbiakban pedig néhány elvi jellegű kritikai észrevétel után körvonalaztam azt, hogy e három megközelítés közül kettőnek a

¹⁰ Ott azonban részben eltérő volt a grammatikai funkciók állománya (és ebből következőleg részben eltértek az LLE általam ebben a tartományban feltett elvei), mivel csupán egy szemantikailag korlátozatlan funkciót, a (POSS)-t alkalmaztam.

szerencsés ötvözésével az LFG-ben elvszerűen megragadhatjuk a releváns nominalizációs jelenségeket anélkül, hogy a tagmondatos mag fogalmához folyamodnánk. Az alábbiakban néhány általános záró megjegyzést fűzök a fenti gondolatmenethez.

a) Megítélésem szerint mind a KENESEI-féle, mind az általam újonnan javasolt elemzés teljes mértékben koherens az alkalmazott elméleti keret rendszerében.

b) A kettő között tapasztalható lényegi elvi különbség a modelleknek a (derivációs) morfológiára vonatkozó alapállásbeli eltérésére vezethető vissza. A chomskyánus főirány a „leglexikaibb” változatában is jellemzően a „gyenge lexika hipotézist” fogadja el. E nézet szerint az inflexiós jelenségek szintaktikai eszközökkel, a derivációs jelenségek pedig lexikai eszközökkel kezelendők. Ezzel szemben az LFG a létrejöttétől fogva egyfolytában az „erős lexikai hipotézist” vallja, amely minden morfológiai jelenséget — derivációt és inflexiót egyaránt — lexikai természetűnek tekint.¹¹ KENESEI szintaktikai derivációról beszél, ami azt jelenti, hogy még a gyenge lexikai hipotézis általános érvényességét sem fogadja el. Egy ilyen keretben közönséges eljárás egy kötött főnévképző morfémának és egy igei fejet tartalmazó tagmondatnak a szintaktikai egyesítése. Ezzel szemben az általam használt LFG-ben megengedhetetlen lenne egy ilyen megoldás. Tehát a tagmondat alapú megközelítés elvi okok miatt szóba sem jöhet. Amint azt a 4. pontban bemutattam, valójában nincs is rá feltétlenül szükség.

c) LACZKÓ (2000)-ben amellet érvelek, hogy a mai magyar nyelvben az *-Ás* képző alapvető, produktív funkciója ’tény, cselekvés’ jelentésű főnevek létrehozása igékből, és a nem produktív ’egyszerű esemény’ vagy ’eredmény’ értelmű *-Ás* toldalékos főneveket ezekből az alapalakokból konverzióval állítjuk elő. KENESEI megközelítése — természetéből adódóan — nem alkalmazhatja ezt a megoldást. Ahogyan azt KENESEI egy helyen explicit módon kifejezi, ő (minimálisan) megkettőzi az *-Ás* morfémát. A konverzió és a morfémakettőzés közötti választás gyakran felmerülő probléma a morfológiai kutatásokban, és minden eset alapos egyedi vizsgálatot igényel.¹² A LACZKÓ (2000)-ben szereplő megfontolások miatt én továbbra is a konverziós megközelítés felé hajlok.

LACZKÓ TIBOR

Irodalom

- BRESNAN, JOAN (2001): *Lexical-Functional Syntax*. Oxford.
CHISARIK, ERIKA–PAYNE, JOHN (2001): Modelling possessor constructions in LFG: English and Hungarian. In: *Proceedings of the LFG '01 Conference, Berkeley: University of California*. Szerk. MIRIAM, BUTT–KING, TRACY H. Berkeley.

¹¹ E fogalmak részletes tárgyalását lásd KIEFER (2000)-ben.

¹² Néhány klasszikus magyar jelenség tárgyalását lásd KIEFER (2000)-ben.

- KENESEI ISTVÁN (2003): Nonfinite clauses in derived nominals. In: *Approaches to Hungarian. Volume 9. Papers from the Düsseldorf Conference*. Szerk. PIÑÓN, CHRISTOPHER–SIPTÁR, PÉTER. Megjelenés előtt.
- KIEFER FERENC (szerk.) (1992): *Strukturális magyar nyelvtan 1. Mondattan*. Bp.
- KIEFER FERENC (szerk.) (2000) *Strukturális magyar nyelvtan 3. Morfológia*. Bp.
- KOMLÓSY ANDRÁS (1998): *A nomen actionis argumentumainak szintaktikai funkcióiról*. Kézirat. MTA, Nyelvtudományi Intézet. Bp.
- KOMLÓSY ANDRÁS (2001): *A lexikai-funkcionális grammatika mondattanának alapfogalmai*. Bp.
- LACZKÓ, TIBOR (1995): *The Syntax of Hungarian Noun Phrases. A Lexical-Functional Approach. Metalinguistica 2*. Frankfurt am Main.
- LACZKÓ TIBOR (2000): Az ige argumentumszerkezetét megőrző főnévképzés. In: *Strukturális magyar nyelvtan 3. Morfológia*. Szerk. KIEFER FERENC. Bp. 293–407.
- LACZKÓ TIBOR (2002): Néhány gondolat a magyar főnévi csoporton belüli kontrollviszonyokról. In: *Szöveg az egész világ. Petőfi Sándor János 70. születésnapjára*. Szerk. ANDOR JÓZSEF–BENKES ZSUZSA–BÓKAY ANTAL. Bp. 348–65.
- SZABOLCSI ANNA–LACZKÓ TIBOR (1992): A főnévi csoport szerkezete. In: *Strukturális magyar nyelvtan 1. Mondattan*. Szerk. KIEFER FERENC. Bp. 179–298.
- SZABOLCSI, ANNA (1994): The noun phrase. In: *The Syntactic Structure of Hungarian*. Szerk. KIEFER, FERENC–É. KISS, KATALIN. San Diego–New York. 179–274.

